

สังคมเทคโนโลยีสารสนเทศ (สังคมไอที)

สมัยเมื่อเชียงใหม่อายุประมาณ 650 ปี และหลังจากเชียงใหม่ฉลอง 700 ปีแล้ว

ลุงเชยในพล นิกร กิมหงวน ส่งโทรเลขแจ้งข่าวด่วนว่าตัวเองป่วยถึงญาติในกรุงเทพฯ มีข้อความว่า "หนัก เชย" ลุงเชยถือว่าเป็นผู้อันจะกิน แต่ก็เป็นคนขี้เหนียว จึงพยายามประหยัดค่าโทรเลขอย่างถึงที่สุด แม้กระนั้นทางญาติในกรุงเทพฯ ก็เข้าใจความหมายนั้นได้ เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ถ้าลุงเชยจะส่งข่าวสารในสมัยนี้ เขาคงต้องหาวิธีอื่น ๆ เพราะลุงเชยคงไม่สามารถหาที่ส่งโทรเลขได้อีกต่อไปแล้ว (ยกเว้นจะส่งเงินทางโทรเลข) หรือถึงจะมีบริการชนิดนี้อยู่ สารนั้นก็จะต้องถึงผู้รับช้าข้ามวัน ถ้า ป.อินทรปาลิต (2453-2511) ยังคงเขียนเรื่องสามเกลอนี้อยู่ แม้จะไม่ใช้ลุงเชยก็ต้องเป็นเสี้ยกิมหงวน คร.ดิเรก หรือคนอื่น ๆ เมื่อร้อยปีที่แล้วการใช้โทรเลขถือว่าเป็นเรื่องทันสมัย ในปัจจุบันผู้ที่พยายามทำตัวให้ทันสมัยอยู่เสมอคงจะไม่เพียงแต่ใช้เทคโนโลยีโทรคมนาคมทั่ว ๆ ไป เช่นเครื่องโทรเลข โทรศัพท์มือถือ เพจเจอร์ เท่านั้น แต่จะต้องคุ้นเคยกับเทคโนโลยีสารสนเทศสาขาอื่น ๆ อีกด้วย คือ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ระบบสำนักงาน (เครื่องโทรสาร เครื่อง

ถ่ายเอกสาร ฯลฯ) ระบบอัตโนมัติ (เช่นระบบหุ่นยนต์อุตสาหกรรม) เพื่อสร้างระบบสื่อประสม (Multimedia) ระบบสารสนเทศ (Information System) ระบบฐานข้อมูล (Database System) ระบบ Internet ระบบ Video Teleconference ฯลฯ

ในช่วงกึ่งศตวรรษนี้มีความเปลี่ยนแปลงในเทคโนโลยีการสื่อสารหลายประการ อย่างน้อยเราคงเห็นว่า

- (ก) ความเปลี่ยนแปลงของหน่วยที่วัดความเร็ว จากวัน หรือชั่วโมงเป็นวินาที เพราะฉะนั้นเราจึงอาจเคยได้ยินว่า การส่งไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) ด้วยคอมพิวเตอร์สมรรถภาพต่ำ หรือด้วยบางโปรแกรมนั้นช้า
- (ข) การวัดขนาดของหน่วยของข่าวสารเปลี่ยนมิติไป ด้วยเครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่ ขนาดของข่าวสารมิได้วัดกันที่จำนวนคำอีกต่อไปแล้ว แต่ใช้มาตราเวลา เป็นวินาทีหรือนาที แล้วแต่กรณี
- (ค) ในสมัยนี้เครื่องมือในการส่งข่าวสารสามารถเป็นส่วนบุคคล หรือของธุรกิจเอกชนก็ได้ ในแง่นี้ส่งผลให้การส่งข่าวสารสามารถอยู่นอกเหนือการควบคุมโดยองค์กรของรัฐ หรือหน่วยทางสังคม เพราะฉะนั้นเราจึงได้รับรู้ถึงปัญหาของการพัฒนาเทคโนโลยีข่าวสาร เช่น กรณีความขัดแย้งระหว่างเยาวชนบางกลุ่มที่ต้องการรับสารบางประเภท แต่ขัดความประสงค์ของผู้ใหญ่ หรือผู้ที่คอยปกป้อง "ศีลธรรมอันดีงาม" หรือกรณีรัฐเผด็จการบางรัฐพยายามป้องกัน

ไม่ให้พลเมืองได้การปกครองของคนรับรู้อ่าวสารที่ผู้บริหารรัฐไม่ประสงค์

- (ง) ความแพร่หลายของเครื่องมือการส่งข่าวสารกว้างขวางยิ่งขึ้น ปัจจุบันเราเห็นได้ว่าโทรศัพท์ที่นั่นนับวันก็จะกลายเป็น "สิ่งสามัญประจำบ้าน" ขึ้นทุกที หรือถึงไม่มีอยู่ในบ้านของคุณ โทรศัพท์สาธารณะก็มีอยู่แม้ในหมู่บ้านที่ห่างไกลจากเมืองใหญ่ และการใช้อินเตอร์เน็ตที่เริ่มแพร่หลายมากขึ้น ข้อมูลจากด้านยุโรป ประเมินว่าจะมีคนซื้อของผ่านเว็บด้วยมูลค่าถึง 1 ล้านล้านบาท ในปี ค.ศ. 2001 และในปี 2542 ทั่วโลกจะมีเครื่องคอมพิวเตอร์ พีซี ประมาณ 100 ล้านเครื่อง
- (ข) ประเภทของข่าวสารหลากหลายขึ้น แทนที่จะต้องส่งเป็นเพียงรหัส เทคโนโลยีสมัยใหม่สามารถส่งได้ทั้งข้อความ เสียง และภาพ ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ เราสามารถจะคุยกับญาติที่ห่างออกไปหลายร้อยกิโลเมตร ได้อย่างชัดเจน ทั้งยังสามารถจะเห็นหน้าของกันและกันได้

ข้อสังเกตข้างต้นนี้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีสารสนเทศทางด้านและเพียงในแง่ของระดับบุคคลเท่านั้น แต่สังคมสารสนเทศกินความกว้างขวางกว่าการสื่อสารจากผู้หนึ่งไปถึงอีกผู้หนึ่ง ที่สำคัญกว่าคือการมีระบบการส่ง การรับ การเก็บข้อมูลข่าวสารด้วยเทคโนโลยี อิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์ เพื่อการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ทั้งในภาครัฐและเอกชน ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทำธุรกิจ การปกครอง การศึกษา การสาธารณสุข การพักผ่อนหย่อนใจ ฯลฯ และแม้ว่าคำว่า "เทคโนโลยี" จะกินความหมายกว้างรวมการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ทั้งปวงมาประยุกต์ใช้พร้อมแรง เพราะฉะนั้นการยิงธนูแนบสารไปกับลูกดอก การทำควีนไฟเป็นรูปต่าง ๆ ให้คนเห็นได้ในระยะไกล การให้สัญญาณด้วยการยิงพลุ การไปรษณีย์ ฯลฯ ก็ล้วนเป็นเทคโนโลยีเกี่ยวกับการสื่อสาร แต่ "เทคโนโลยีสารสนเทศ" หรือ ไอที (IT : Information Technology) ใช้ในความหมายที่เทคโนโลยีนั้นใช้พลังงานไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์มากกว่า เพราะฉะนั้นจึงไม่รวมเทคโนโลยีประเภทการใช้ม้าหรือนกพิราบนำสาร รัฐบาลไทยสมัยหนึ่งต้องการให้สังคมไทยใส่ใจเทคโนโลยีสารสนเทศนี้ได้ประกาศให้ปี 2538 เป็น "ปีแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศไทย" หรือรู้จักว่า "ไอทีเยียร์" (IT Year)

สังคมไอทีมีหน้าตาอย่างไร

ภาพของการดำเนินชีวิตของคนทำงานกินเงินเดือนขององค์กรหนึ่ง นั่งเคาะแป้นคอมพิวเตอร์อยู่ที่บ้าน พุดคุยตกลงเรื่องงานทางโทรศัพท์ ส่งเอกสารทางโทรสาร ประชุมกับคณะกรรมการด้วยระบบวิดีโอคอนเฟอร์เรนซ์ พอถึงเวลาที่เที่ยงเขาก็สั่งอาหารกลางวันให้มาส่งถึงบ้านด้วยการเลือกจากเมนูที่อยู่ในอินเทอร์เน็ต เขาซื้อเข้าของเครื่องใช้จากอินเทอร์เน็ตและทางไปรษณีย์ จ่ายเงินด้วยบัตรเครดิต ในกระเป๋าตังค์ของเขาไม่มีเงินสด แต่มีบัตรหลายต่อหลายบัตร บัตรเข้าประตูคอนโดฯ บัตรผ่านเข้าที่จอดรถของสมาคมอาชีพ บัตรสมาชิกสถานที่ออกกำลังกาย ค่าใช้จ่ายทั้งหลายไม่ว่าจะเป็น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ จนไปถึงค่าเช่าบ้าน ค่าภาษี ค่ากิจกรรมสโมสร ฯลฯ ล้วนหักบัญชีผ่านทางธนาคาร

หรือถ้าเขาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กจนถึงขนาดกลาง ไม่สู้มีคนงานมากนัก (ซึ่งในระบบเดิมอาจจะใช้คนทำงาน 100-500 คน) ปัจจุบันใช้เจ้าหน้าที่ไม่เกิน 10 คนคอยควบคุมเครื่อง หุ่นยนต์อุตสาหกรรม (Industrial Robots) และระบบคอมพิวเตอร์ในงานอุตสาหกรรม (Computer Integrated Manufacturing) ซึ่งทำงานออกแบบผลิตภัณฑ์ (Computer Aided Design- CAD) ควบคุมสต็อก (Computer Aided Manufacturing-CAM) ใช้รถเข็นส่งของอัตโนมัติ (Automatic Guided Vehicle-AGV)

หรือถ้าเขาทำงานในปศุสัตว์ เขาก็จะมีเพื่อนร่วมงานไม่เกิน 10 คน ในการเลี้ยงวัวนมประมาณ 100 ตัว การให้อาหาร ทำความสะอาดวัว คอก การสั่งซื้ออาหารให้วัว การขายนม ฯลฯ ล้วนใช้เครื่องมือที่ควบคุมสัญญาณด้วยเครื่องอิเล็กทรอนิกส์ และคอมพิวเตอร์

ภาพเหล่านี้ใช้เป็นเรื่องจากนิยายวิทยาศาสตร์ ซึ่งถ้าใช้ก็แสดงว่าเป็นเรื่องที่ไม่ได้จินตนาการ วาดภาพอนาคตอย่างน่าสนใจนัก เพราะภาพนี้เป็นภาพที่เกิดขึ้นแล้วในบางสังคม บางส่วน ในประเทศทุนนิยมตะวันตก ที่ถือได้ว่ากำลังจะพัฒนาไปเป็นสังคมไอทีเต็มรูป ซึ่งก็หมายถึง การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาประยุกต์ใช้ตั้งแต่ในการผลิต การจัดการสังคม ไปจนถึงการดำเนินชีวิตในแต่ละวันของคนทั่ว ๆ ไป ซึ่งการจะเป็นเช่นนั้นได้จะต้องมีระบบการจัดการสารสนเทศอย่างสลับซับซ้อน เช่น

กรณีการใช้เครดิตการ์ดสั่งของทางอินเทอร์เน็ต การหักค่าใช้จ่ายบัญชีธนาคาร การเบิกเงินสดด้วย เอทีเอ็ม ฯลฯ จำเป็นต้องมีการเชื่อมโยงเครือข่ายธุรกิจต่าง ๆ เข้าด้วยกัน มีการประสานงานกันใน ระบบ

ข่าวสารข้อมูล สำหรับสังคมไทย เทคโนโลยีสารสนเทศแม้จะมีบทบาทมากขึ้นเรื่อย ๆ แต่ก็ยังไกลจากการเป็นสังคมไอที

ความที่สังคมสมัยใหม่เป็นปรากฏการณ์ที่สลับซับซ้อน จึงยากที่จะมีความเห็นพ้องร่วมกัน เป็นคำนิยามหนึ่งที่สามารถครอบคลุมลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมได้ทั่วถ้วน แต่ถึงกระนั้นก็อาจจะ พอกกล่าวได้ว่า ความเป็นสังคมสมัยใหม่ขึ้นอยู่กับความเปลี่ยนแปลงที่พลิกโฉมหน้าสังคมมนุษย์ 2 ประการคือ การผลิตแบบอุตสาหกรรมประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งคือการติดต่อสื่อสารที่สามารถ นำผู้คนที่ยกจากกัน โดยระยะทางเข้ามาเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กัน ในสังคมดั้งเดิมนั้นการปฏิสังสรรค์กับ ส่วนนอกชุมชนของตนอยู่ในขอบเขตจำกัด และถึงไม่มีชีวิตของชุมชนก็สามารถดำรงและดำเนินไป ได้ด้วยตัวเอง ลักษณะนี้ต่างจากสังคมใน โลกสมัยใหม่โดยสิ้นเชิง ถ้าไม่มีการสื่อสารในวงกว้างเสียแล้ว ระบบการเมือง การศึกษา การเศรษฐกิจ ฯลฯ ที่เป็นไปในระดับประเทศก็คงจะเป็นไปไม่ได้โดยสิ้นเชิง

นับตั้งแต่มีการเริ่มใช้โทรเลขอย่างกว้างขวางในประเทศตะวันตกกลางคริสต์ศตวรรษที่แล้ว และในสมัยรัชกาลที่ 5 ของไทย การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีสารสนเทศนี้รวดเร็วมาก ปัจจุบัน โทรเลขเป็นวิธีการส่งข่าวสารที่แสนเชย และเมื่อพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอย่างที่ เป็นอยู่ โทรศัพท์มือถือเอช โทรสารเอช อินเทอร์เน็ตเอช ก็คงจะเชยไปในอีกในไม่ช้า โทรเลขนั้นมี บทบาท

อยู่ร่ำร้อยปี แล้วเราก็เกือบไม่เห็นมันอีกด้วยตรรกะเดียวกัน อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ ฯลฯ ถึงอาจจะ อยู่ในบ้านต่อไป แต่อาจย้ายไปอยู่ในตู้โชว์ของเก่า ภายในอนาคตอันใกล้ก็เป็นได้ การที่เทคโนโลยี สารสนเทศสมัยใหม่พัฒนาและแพร่หลายเป็นที่ยอมรับอย่างรวดเร็ว นั้น เหตุผลหนึ่งก็เนื่องมาจาก สังคมได้คุ้นเคยกับเทคโนโลยีเล็กทรอนิกส์ข่าวสารอยู่ก่อนแล้ว คือ โทรเลข ซึ่งใช้เวลาเกือบครึ่ง ศตวรรษ เพราะในยุคสมัยที่ผู้คนยังไม่คุ้นกับวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ เป็นเรื่องเหลือเชื่อที่ข่าวสาร สามารถส่งตามสายได้

การเปลี่ยนแปลงในเรื่องการสื่อสารของข้อมูลข่าวสารสำคัญมากถึงขนาดที่เป็นมาตรการ ในการแบ่งยุคสมัย ยุคของข้อมูลข่าวสาร (Information Age) ซึ่งหมายถึงระบบที่มีหลักการและ

วิธีการจัดการทางสังคม เศรษฐกิจ และอื่น ๆ ต่างไปจากระบบที่พื้นฐานอยู่ที่การผลิตทางอุตสาหกรรม จำนวน “โลกไร้พรมแดน” ซึ่งเป็นวลีแฟชั่นนิยมที่ใช้กันถี่พอ ๆ กับ “โลกาภิวัตน์” อยู่ช่วงหนึ่งนั้นคงไม่มีใครเข้าใจตรงตามตัวอักษร เราสามารถไปไหนต่อไหนได้โดยไม่ต้องมีวีซ่า เพราะจำนวนนี้มีได้หมายถึงการเดินทางของมนุษย์ แต่คือการไหลของข้อมูลข่าวสารถ้าเรามีคอมพิวเตอร์ มีจันรับสัญญาณเคเบิล เราก็สามารถจะรับข่าวสารข้อมูลที่มีลักษณะกระจายไปทั่วทุกมุมโลกได้

โดยทั่วไปเราคงได้รับความเห็นไปในทางที่กล่าวว่า เทคโนโลยีสารสนเทศนั้นพิเศษเพียงไร ตั้งแต่การทำบัญชีในสำนักงาน การทำทะเบียนราษฎร์ การประมวลผลมติคณะรัฐมนตรี คำพิพากษาของ

ศาล ไปจนถึงการควบคุมการจ่ายไฟฟ้า แก๊ส โลกแคบลงไปด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ การค้นหาความรู้และข้อมูลทำได้ด้วยเวลาเพียงลัดนิ้วมือเดียว ฯลฯ นักวิชาการบางคนเห็นว่าการพัฒนาประเทศ

และ การแก้วิกฤตการณ์ทางสังคมนั้น เทคโนโลยีสารสนเทศสามารถช่วยได้ เพราะเทคโนโลยีฐานข้อมูลจะยังให้เกิดประโยชน์หลายประการ

แต่จากบทเรียนเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในอดีต มนุษย์มักจะฝากความหวังไว้กับสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ว่า จะมีคุณอนันต์ต่อมนุษยชาติอย่างไร กรณีโทรเลขอาจเป็นเทคโนโลยีสารสนเทศที่ให้ข้อคิดจากอดีตได้ เมื่อเริ่มต้นก็ก่อให้เกิดทั้งความหวังและความสงสัยเป็นปฏิกิริยาต่าง ๆ กันไป บ้างก็ตื่นตื่น บ้างก็ปฏิเสธ บ้างก็คาดหวังสูง บ้างก็ดูแคลน ในด้านที่เป็นความหวัง สมัยหนึ่งเคยฟันกันไปถึงว่าโทรเลขจะช่วยสร้างสันติภาพในโลกได้ (Peacemaking potential of the telegraph) แต่อย่างไรก็ตาม การจะเป็นไปอย่างไรข้างหน้า เทคโนโลยีสารสนเทศจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศอย่างไร

และ เพียงไร คงต้องเป็นการประเมินของประวัติศาสตร์

แง่มุมที่มองถึงความหวัศรภัยของเทคโนโลยีสารสนเทศก็คงเป็นความเป็นอย่างหนึ่ง แต่ก็ยังมีแง่มุมอื่นซึ่งมีความเห็นที่ต่างออกไป เนื่องจากเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเรื่องที่ใช้ในความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งกินความรวมความสัมพันธ์ทั้งหลายทั้งปวง ตั้งแต่ความสัมพันธ์ระดับบุคคล และขยายวงกว้างออกไปในระดับและระนาบต่าง ๆ เป็นความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ ความสัมพันธ์ทางชนชั้น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ฯลฯ อันต่างจากเทคโนโลยีในการผลิตยาปฏิชีวนะ ซึ่งเป็นการสู้ของมนุษย์กับเชื้อโรค เราก็น่าจะถามเช่นเดียวกับที่เราถามในเรื่องอื่น ๆ ว่า ที่พิเศษนั้น สำหรับใคร? สำหรับ

มนุษยชาติทั้งหมด หรือ เป็นประโยชน์สำหรับคนบางกลุ่มมากกว่าบางกลุ่ม สำหรับบางประเทศมากกว่าบางประเทศ

การที่โลกสังคมนิยมพ่ายแพ้แก่โลกทุนนิยม จากโลกที่แบ่งขั้วมหาอำนาจสองขั้ว เป็นขั้วเดียว ที่มีสหรัฐและบางประเทศในยุโรปตะวันตกเป็นเจ้าอิทธิพลนั้น ได้ทำให้การสื่อสารขยายไปยังนานาประเทศทั่วโลกได้ง่ายขึ้น เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าสภาพการเมืองระหว่างประเทศเอื้อต่อการกระจายเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างมากในระดับระหว่างประเทศ สถานะการณ์ของความเป็นเจ้าในทางเทคโนโลยีสารสนเทศของบางประเทศ ก็จะยิ่งเสริมความเป็นเจ้าทางการทหารและการเมืองของประเทศนั้น ๆ จากเรื่องที่คุณเหมือนธรรมดา เช่นภาษาในการสื่อสาร ภาษาอังกฤษอันเป็นภาษาของสังคมทรงอิทธิพลโลกทุนนิยม ยิ่งเพิ่มความสำคัญมากขึ้นกว่าเดิม ถึงใน website จะมีภาษาอื่น ๆ

อยู่บ้าง แต่ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลักที่ระดับในสารสนเทศทำให้ประเทศเจ้าของภาษาได้เปรียบอย่างเทียบกันไม่ได้ ถึงคนทั่วไปอยากจะเข้าใจเหตุผลของชาวปาเลสไตน์ รัฐบาลอิรัก ชาวซูดาน แง่มุมของอาร์เจนตินา ฯลฯ ผู้คนส่วนใหญ่คงจะถูกจำกัดด้วยความไม่รู้ภาษาอาหรับ ภาษาสเปน ยิ่งกว่านั้น (จากประสบการณ์ของภาษาไทย) เราอาจจะพออนุมานได้ว่า ภาษาอังกฤษคงมีผลต่อไวยากรณ์ ศัพท์ในภาษาต่าง ๆ รวมทั้งวิถีคิด แง่มุมในการมองต่อภาษาต่าง ๆ ทั่วโลก

บางคนอาจจะโต้แย้งว่าตัวภาษาเองยังมีได้บอกในตัวของมันเองว่า การใช้ภาษาอังกฤษเป็น "ภาษากลาง" ในสารสนเทศ การสื่อสารนั้นจะเอื้อประโยชน์ต่อประเทศอเมริกาและอังกฤษ เช่น อินเดียก็สามารถใช้ภาษาอังกฤษประนามประเทศมหาอำนาจทั้งสองนั้นได้ ซึ่งก็นับว่าเป็นเหตุผลที่มีน้ำหนักอยู่ในบางกรณี แต่ความสำคัญนอกเหนือจากความรู้ทางภาษาแล้ว คือแหล่งข้อมูล เช่น เรารับรู้เกี่ยวกับการใช้อาวุธของฝ่ายสหรัฐฯ และอังกฤษในการทำลายอิรัก จากแหล่งข้อมูลของสองประเทศใช่หรือไม่ ในเมื่อโลกของข้อมูลข่าวสารอยู่ในความควบคุมของโลกทุนนิยมตะวันตก ข่าวสารจึงออกมาจากแง่มุมมองของประเทศเหล่านี้ ถ้าจะมีการเสนอข่าวเกี่ยวกับเรื่องราวในประเทศด้อยพัฒนา หรือสังคมนอกประเทศทุนนิยมที่ร่ำรวย ก็มักจะเป็นข่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่พิสดารหรือร้ายแรง เช่น รัฐประหาร สงคราม ความอดอยาก วิกฤตการณ์ต่าง ๆ โดยเนื้อแท้ของข่าวแล้วก็ต่างไปจากลักษณะของข่าวคราวที่รายงานกันในโลกทุนนิยมตะวันตก เช่นเราอาจจะไม่ได้ข่าวคราวเกี่ยวกับ

กับประเทศเอธิโอเปียเลย ถ้าไม่เกิดความอดอยากและการขาดแคลนอาหารขึ้น ทำนองเดียวกับที่เรา อาจจะไม่เคยได้รับรู้เกี่ยวกับรวันดามาก่อนเลย จนกระทั่งเกิดสงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์กันขึ้น

ถ้าพิจารณาจากแง่มุมของสังคมที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ฯลฯ ลึกหลั่นกัน เทคโนโลยีสารสนเทศก็คงเช่นเดียวกับเทคโนโลยีหรือสิ่งอำนวยความสะดวก หรือสิ่งที่ถือว่าเป็นสิ่งพิเศษของชีวิตอื่น ๆ ที่จะกระจายไปสู่ผู้คนในสังคมอย่างหลือมล้ำกัน ในเชิงโครงสร้างสังคมเช่น สังคมไทยที่กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลาง การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารก็เป็นกระจกของสภาพการณ์นี้ เพราะฉะนั้นเราจึงเห็นข้อมูลการจราจรในบางจุดของกรุงเทพฯ ถ่ายทอดโทรทัศน์ไปให้ผู้ที่อยู่อาศัย อยู่ในอีก 74 จังหวัดได้ (ขึ้น?) ชม

แต่การสื่อสารเป็นการสื่อสารซึ่งกันและกัน เป็นการสื่อสารทางเดียวเป็นหลัก ข่าวสารมิใช่ ไหลจากบ้านนอกสู่เมืองกรุง และจากเมืองกรุงสู่มหานคร แต่จากทิศทางตรงกันข้าม ทำนองเดียวกับที่ข่าวสารมิได้ไหลจากประเทศด้อยพัฒนาไปสู่ประเทศที่ระดับการพัฒนา(ทางเศรษฐกิจ) สูงกว่า บริษัท IBM (International Business Machines) ซึ่งบริษัทแม่เป็นของสหรัฐอเมริกา เป็น บริษัท

ยักษ์ใหญ่ของโลก มีอิทธิพลมหาศาลในการควบคุมข่าวสาร โดยเฉพาะที่โยงอยู่กับคอมพิวเตอร์ ประเมินกันว่ารัฐบาลอเมริกันและองค์กรอื่น ๆ ในสหรัฐอเมริกาสามารถเข้าถึง 9 ใน 10 ของข้อมูล ที่อยู่ในฐานข้อมูล (Database) ทั่วโลก ฝ่ายที่ครอบครองอำนาจการสื่อสาร ฝ่ายนั้นก็ครอบครองโลก จริงอยู่ที่เราสามารถหาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประเทศยากจนได้สะดวกขึ้น แต่จากแหล่งข้อมูลของ ประเทศที่ร่ำรวย ทำนองเดียวกับที่เรารู้เรื่องเกี่ยวกับประเทศอาฟกานิสถาน จีน รัสเซีย นั้นมาจาก สำนักข่าว CNN, BBC จาก Internet ของหนังสือพิมพ์ New York Times หรือ The Times (ลอนดอน)

นั่นมากกว่าจากทาสส์ หรือซินหัว เทคโนโลยีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นมิได้หมายความว่า จะนำไปสู่ความเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น หรือช่วยให้ผู้รับได้มุมมองที่ต่างไปจากมุมมองของฝ่ายผู้ส่ง ข่าวสารเสมอไป

ทั้งนี้การเมืองภายในและระหว่างประเทศตระหนักว่า การต่อสู้มิได้ขับเคลื่อนด้วยอาวุธ เท่านั้น ยังมีสงครามเศรษฐกิจ สงครามจิตวิทยา และในยุคของสังคมไอที สงครามข่าวสารกลายเป็น แนวรบที่สำคัญยิ่ง สงครามข่าวสารนี้มีได้หมายถึงอยู่เพียงเรื่องยุทธศาสตร์ระหว่างประเทศ หรือการ

ต่อสู้กันภายในประเทศเท่านั้น แต่ยังกินความไปถึงการแข่งขันด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะในโลกธุรกิจ หัวใจหนึ่งที่บริษัทจะชนะคู่แข่งได้อยู่ที่การโฆษณา บริษัทผู้ผลิตรายใหญ่มูลงทุนอย่างมหาศาลในการโฆษณา ซึ่งจะทำให้ตนควบคุมข้อมูลข่าวสารที่จะไปถึงผู้ซื้อได้ เมื่อสามารถเป็นใหญ่ในตลาดได้ ก็ยังมีอำนาจต่อรองกับฝ่ายที่ขายวัตถุดิบให้ตน และก็ยังมีความเหนือร้านขายปลีก หรือแม่ห้างสรรพสินค้ายักษ์ได้ นั่นก็คือบริษัทผู้ผลิตขึ้นอยู่กลางระหว่างฝ่ายขายและฝ่ายซื้อ และมีอำนาจเหนือต่อทั้งสองฝ่าย ซึ่งการเพิ่มอำนาจของตนนี้มาจากปัจจัยที่สำคัญยิ่งปัจจัยหนึ่ง คือประสิทธิภาพของการโฆษณา หรือกล่าวเสียใหม่ว่าการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นกุญแจของความสำเร็จ (และอีกด้านของเหรียญก็คือความล้มเหลวของคู่แข่ง และฝ่ายที่ต้องตกอยู่ใต้อำนาจต่อรอง รวมทั้งผู้บริโภค) ประสบการณ์ของไทยเราเอง (และอีกหลาย ๆ สังคม) เราอาจจะกล่าวได้อย่างไม่เต็มปากนักว่า เทคโนโลยีสารสนเทศก่อให้เกิดความยุติธรรมทางเศรษฐกิจแก่ประชาชนทั่วไป ในความสัมพันธ์กับบริษัทธุรกิจยักษ์ใหญ่

กรณีโงะจันกันมาก คือสารสนเทศเพื่อการศึกษา ซึ่งกล่าวกันว่าถึงกับจะพลิกโฉมหน้าของการศึกษาเลยทีเดียว มีคำขวัญหลายต่อหลายคำขวัญตามกันออกมา เช่น ห้องสมุดที่ไม่มีกำแพง ความรู้อยู่ที่ปลายนิ้ว การเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างไม่มีขีดจำกัด สำหรับผู้ฝากความหวังไว้กับการแก้ปัญหาด้วยเทคโนโลยีก็อาจจะถามว่าเทคโนโลยีสารสนเทศจะมีบทบาทช่วยแก้ หรือลดความไม่เสมอภาคทางการ

ศึกษาอย่างไร? ส่วนสำหรับผู้ผ่านประสบการณ์ด้านลบของเทคโนโลยีก็อาจจะตั้งคำถามเชิงสงสัยว่า หรือเทคโนโลยีสารสนเทศยิ่งก้าวหน้าไปเพียงไร ช่องว่างของการศึกษาระหว่างผู้คนภายในสังคมเดียวกันและระหว่างสังคมก็จะยิ่งไพศาลขึ้นเพียงนั้น?

ไอทีคงทำให้นักสังคมศาสตร์ นักมนุษยศาสตร์มีปัญหาคิดมากขี้น

เทคโนโลยีสารสนเทศ แม้จะนำการเปลี่ยนแปลงไปในทางบวก หรือทางลบด้วยตัวของมันเองไม่ได้ แต่ได้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ระหว่างกลุ่ม ระหว่างชนชั้น ระหว่างสังคม ฯลฯ ในระนาบใหม่ การทำความเข้าใจความเป็นไปของสังคม จึงไม่เพียงพอที่จะพิจารณาจากแง่มุม "ความสัมพันธ์ทางการผลิต" ความสัมพันธ์ทางอำนาจ ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สิน อย่างที่วิชาการทางสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ได้พยายามเสนอให้วิเคราะห์กันมา แต่คงต้องรวม "ความสัมพันธ์ทาง

สารสนเทศ” อันเป็นระนาบที่สำคัญ ส่วนการศึกษาและความพยายามในการทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง
ยังอยู่ในขั้นเริ่มต้น แต่ในระดับสากลบ่งชี้ว่าจะกำหนดความสนใจและทิศทางของวงวิชาการในช่วง
นี้ สำหรับสังคมไทยที่เทคโนโลยีสารสนเทศ เมื่อยังมีอิทธิพลต่อผู้คนทั่ว ๆ ไปมากขึ้นเรื่อย ๆ โดย
เฉพาะเมื่อใช้ไปการโฆษณาชวนเชื่อทางการเมือง และทางธุรกิจ เพียงไร ก็นับเป็นความท้าทายเรียก
ร้องให้เราได้พยายามทำความเข้าใจและก่อให้เกิดเปลี่ยนแปลงไปในทางจะเอื้อต่อประโยชน์สุขของ
ชนหมู่มากยิ่งขึ้นเพียงนั้น

คำถามเหล่านี้มาจาก นาย Alvin Toffler (ในเล่ม Power Shift) ซึ่งเรียกร้องคำตอบจากเรา
ทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประสงค์ให้สังคมไทยเป็นสังคมไอที

ไชยันต์ รัชชกุล

สาระสำคัญในการบรรยาย “สังคมไอที”

แบ่งเป็น 4 หัวข้อ หัวข้อ (1) และ (2) เป็นการเกริ่นนำเรื่องเพื่อความเข้าใจเบื้องต้น
สาระหลักอยู่ที่หัวข้อ (3) และ (4) ส่วนหัวข้อ (5) เป็นประเด็นลงท้ายด้วยข้อสังเกตและคำถาม

(1) การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในเทคโนโลยีสารสนเทศ นับจากการเริ่มใช้โทรเลข
ในทศวรรษ 1850 และขยายไปทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยสมัยรัชกาลที่ 5 จนมาถึงปัจจุบันที่
เทคโนโลยีนี้แพร่กระจายไปถึงหมู่บ้านที่ไกลจากเมืองหลวงและเมืองใหญ่

(2) ความหมายของเทคโนโลยีสารสนเทศ และลักษณะของสังคมไอที

(3) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีสารสนเทศกับสังคมสมัยใหม่ หรือ ไอทีทำอะไรต่อสังคมสมัยใหม่ และสังคมสมัยใหม่ทำอะไรต่อไอที ซึ่งเป็นเนื้อหาหลักของบทบรรยายนี้ อันแยกเป็น 2 ส่วนย่อย คือ

(3.1 ความเห็นเกี่ยวกับคุณประโยชน์ของเทคโนโลยีสารสนเทศ

(3.2 ประเด็นข้อวิพากษ์วิจารณ์บางประเด็นเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในแง่ของความสัมพันธ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจอย่างที่เป็นอย่าง

(4) ประเด็นที่ท้าทายเป็นการบ้านสำหรับนักมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ รวมถึงนักนิคมแก้ปัญหาสังคมด้วยเทคโนโลยี และสรุปด้วยคำถามในเชิงจรรยาบรรณเกี่ยวกับผลกระทบของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างแพร่หลาย หรือเมื่อสังคมได้กลายเป็นสังคมไอที